

Jaarverslag 2016

ICT-expertunit in opbouw

Internationale samenwerking

Reacties op de nieuwe Wiv

Toezicht & effectiviteit

Vijf toezichtsrapporten

“Veel gaat er goed, soms kan het beter, soms moet het beter”

Dertien klachten

Commissie van Toezicht
op de Inlichtingen- en
Veiligheidsdiensten

Jaarverslag

2016

Commissie van Toezicht
op de Inlichtingen- en
Veiligheidsdiensten

Voorwoord

2016 en verder!

Het jaar 2016 stond voor de CTIVD primair in het teken van de uitvoering van haar wettelijke taak: toezicht houden op de rechtmatigheid van het handelen van onze geheime diensten, de AIVD en de MIVD.

De Commissie deed dit op de gebruikelijk wijze met toezichtsrapporten en adviezen aan de ministers over door burgers ingediende klachten over de diensten. Toezichtsrapporten die ingevolge de wet uiteindelijk hun weg vonden naar ons parlement en daar, bij het ene rapport uitvoeriger dan bij het ander, onderwerp werden van debat en politieke besluitvorming. Verderop in dit jaarverslag worden de in 2016 uitgebrachte rapporten en klachtadviezen kort toegelicht.

Het algemene beeld over 2016 is consistent met dat van de afgelopen jaren. Veel gaat er goed, onrechtmatigheden waren in omvang beperkt en kenden in het algemeen geen structureel karakter. Geconstateerde tekortkomingen geven wel aan dat het soms beter kan en moet. Extra aandacht voor de diensten blijft geboden bij de inzet van bevoegdheden tegen bijzondere categorieën burgers, zoals advocaten. Ook de wijze waarop de AIVD en de MIVD beoordelen in hoeverre een buitenlandse dienst in aanmerking komt voor samenwerking en in dat kader invulling geven aan de geldende samenwerkingscriteria, is een blijvend punt van aandacht. Te meer nu de samenwerking met buitenlandse diensten volop in ontwikkeling is. Ten slotte moeten kanttekeningen worden geplaatst bij de inrichting van de gegevenshuishouding van de diensten, in het bijzonder waar het gaat om de vernietiging van niet (meer) voor de taakuitvoering relevante persoonsgegevens. Naast dit algemene beeld, constateert de CTIVD in haar uitgebreide toezichtspraktijk, dat zowel de AIVD als de MIVD in hun operationele taakuitvoering als inlichtingen- en veiligheidsdienst een hoge mate van professionaliteit aan de dag leggen met dito resultaat.

De nieuwe Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, aangenomen door de Tweede Kamer en thans in behandeling bij de Eerste Kamer, heeft zoals van haar mag worden verwacht in 2016 evenzeer aandacht van de CTIVD gehad. Reeds ten tijde van de internetconsultatie over het voorontwerp in 2015 heeft de Commissie een uitgebreide reactie geschreven. Nadien bij het indienen van het wetsontwerp bij de Tweede Kamer volgde de Zienswijze van de CTIVD en later bij de plenaire behandeling nog het Nader Standpunt. Genoemde stukken hebben bij de behandeling van het wetsontwerp ruime aandacht gekregen en op een aantal punten tot aanpassingen geleid.

Centraal in de opvattingen van de CTIVD stond de vraag of, gegeven de noodzaak tot uitbreiding van de bevoegdheden van de diensten, het wetsontwerp voldoende handvatten biedt voor effectief toezicht. Het antwoord daarop luidde in november 2016 overwegend negatief. Met het aannemen van het aangepaste wetsontwerp door de Tweede Kamer luidt dit positiever. Positiever, omdat aan een deel van de kritiek is tegemoetgekomen. Toch ontbreekt het in het wetsvoorstel op een aantal punten nog steeds aan voldoende duidelijkheid. In haar brief van maart 2017 aan de Eerste Kamer over het aangepaste wetsontwerp, heeft de Commissie één en ander nog eens toegelicht.

Eén onderwerp wil ik nog benoemen. Dit richt zich op de zorgen die wel eens over het functioneren van de CTIVD zelf worden geuit. Ik heb het over het veronderstelde gebrek aan technische know how bij de Commissie. Dit is een terecht punt en in 2016 zijn de nodige stappen gezet. De CTIVD heeft een ICT expertunit opgericht die zich onder meer verdiept in de werking van de in toenemende mate geautomatiseerde systemen van gegevensverwerking van de diensten; vanaf de verwerving van de gegevens, via analyse, selectie en gebruik tot de vernietiging daarvan. Deze unit is thans in opbouw. Een ICT adviseur met kennis van de systemen van de diensten is reeds aangetrokken en verdere personele uitbreiding volgt na de toewijzing van extra gelden aan de CTIVD vanwege de invoering van de nieuwe wet. Een meerjarig plan van aanpak, waarin omwille van onze toezichtsfunctie relevante technische kennis en juridische deskundigheid wordt samengebracht, is kortgeleden afgerond en thans in uitvoering genomen. U kunt hiervan op onze website kennisnemen. Maar nu heb ik het al te veel over 2017!

Het jaar 2016, waar het in dit jaarverslag over gaat, is voor u hierna in kaart gebracht. Mocht u hierover vragen hebben of willen reageren, dan bent u daartoe van harte uitgenodigd.

Namens de Commissie van Toezicht op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten,

Harm Brouwer

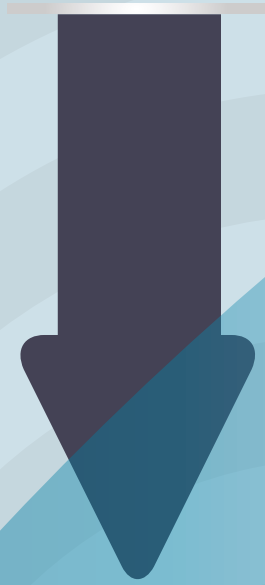
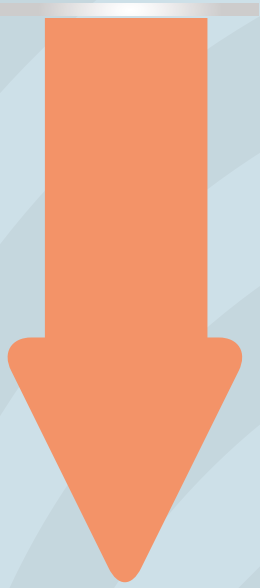
Voorzitter

Inhoud

1	Inleiding	7
2	Welke onderzoeken heeft de CTIVD in 2016 afgerond?	9
3	Welke onderzoeken liepen in 2016 en wat staat er voor 2017 in de planning?	15
4	Hoe effectief is het toezicht?	19
5	Welke klachten heeft de CTIVD in 2016 behandeld?	23
6	Wat zijn de ontwikkelingen rondom de nieuwe Wiv?	29
7	Hoe werkt de CTIVD internationaal samen?	33
8	Hoe heeft de organisatie van de CTIVD zich ontwikkeld in 2016?	35

1

Inleiding

De Commissie van Toezicht op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (hierna: CTIVD of Commissie) houdt toezicht op de rechtmatigheid van de taakuitvoering van de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD) en de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (MIVD). Zij voert onderzoeken uit, die resulteren in openbare rapporten, waar nodig met geheime bijlagen. Daarnaast verkent zij de kernactiviteiten en veelal technologische ontwikkelingen binnen de diensten om effectief toezicht te kunnen blijven uitoefenen. Ook treedt zij op als klachtadviescommissie bij klachten over de AIVD en de MIVD (hierna ook wel: de diensten).

Ieder jaar publiceert de CTIVD vóór 1 mei een jaarverslag, dat zij aanbiedt aan het parlement en de betrokken ministers. Het jaarverslag is volledig openbaar. Het wordt ook vertaald in het Engels. Voor u ligt het jaarverslag 2016.

Het jaarverslag is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 2 geeft de CTIVD een korte beschrijving van de toezichtsrapporten die zij in dit verslagjaar heeft gepubliceerd. Vervolgens leest u in hoofdstuk 3 welke onderzoeken in 2016 zijn uitgevoerd en welke van start zijn gegaan. Hoofdstuk 4 gaat in op de effectiviteit van het toezicht. Hoofdstuk 5 ziet op de klachten die de CTIVD heeft behandeld en de thema's die hierbij spelen. Hoofdstuk 6 brengt de ontwikkelingen rondom de nieuwe Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (Wiv 20..) in kaart. In hoofdstuk 7 ziet u hoe de CTIVD op internationaal niveau samenwerkt. Tot slot beschrijft hoofdstuk 8 hoe de organisatie van de CTIVD er in 2016 uitzag.

2

“De CTIVD streeft in haar toezicht naar maximale transparantie over haar bevindingen.”

Welke onderzoeken heeft de CTIVD in 2016 afgerond?

In de periode van 1 januari tot en met 31 december 2016 heeft de CTIVD de volgende vijf toezichtsrapporten gepubliceerd:

- Inzet af luisterbevoegdheid en de bevoegdheid tot de selectie van sigint door de AIVD (nr. 46)
- Inzet af luisterbevoegdheid door de MIVD (nr. 47)
- Invulling criteria voor samenwerking met buitenlandse diensten door de AIVD en de MIVD (nr. 48)
- Uitwisseling ongeëvalueerde gegevens met buitenlandse diensten door de AIVD en de MIVD (nr. 49)
- Bijdragen van de MIVD aan targeting (nr. 50)

De aanleiding voor deze onderzoeken ligt met name in het op grondrechten en vrijheden inbreuk makende karakter van deze activiteiten van de diensten en in de daarmee politieke en maatschappelijke discussie over deze activiteiten. De CTIVD streeft in haar toezicht naar een evenwichtige verdeling van haar aandacht voor de AIVD en de MIVD. Ook streeft zij naar maximale transparantie over haar bevindingen. Haar toezichtsrapporten publiceert zij op haar website. Bij de rapporten 46 en 47 zond zij een geheime bijlage met toelichting op de onderliggende casuïstiek naar de Tweede Kamercommissie voor de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Hieronder volgt een kort overzicht van de belangrijkste bevindingen van de in 2016 gepubliceerde rapporten. De rapporten zijn integraal terug te vinden op onze website, www.ctivd.nl.

Nr. 46 | Inzet af luisterbevoegdheid en de bevoegdheid tot de selectie van sigint door de AIVD *Gepubliceerd op: 9 februari 2016*

De bevoegdheden van de AIVD communicatie af te luisteren en ongericht verworven niet-kabelgebonden telecommunicatie te selecteren, zijn van wezenlijk belang voor de taakuitvoering van de AIVD. Tegelijkertijd brengt de inzet van deze bevoegdheden een vergaande inmenging in het recht op privacy met zich mee. Om deze reden heeft de CTIVD net als in voorgaande jaren onderzoek verricht naar de toepassing van deze bevoegdheden. Deze keer zag het onderzoek op de periode maart 2014 - februari 2015.

Het algemeen beeld van de CTIVD over de inzet van deze bevoegdheden door de AIVD is positief. De AIVD gaat doorgaans doordacht te werk. In de ruime meerderheid van de onderzochte operaties worden de bevoegdheden rechtmatig en zorgvuldig ingezet. In een beperkt aantal operaties constateert de Commissie onrechtmatigheden. De AIVD

heeft in deze gevallen afwegingen gemaakt die, naar het oordeel van de Commissie, tot een andere uitkomst had moeten leiden. De inzet van de af luisterbevoegdheid of het uitwerken van communicatie hierbij was bijvoorbeeld niet noodzakelijk of proportioneel.

In het rapport besteedt de Commissie bijzondere aandacht aan het toepassen van de af luisterbevoegdheid tegen advocaten. Zij heeft geen onrechtmatigheden en onzorgvuldigheden vastgesteld voor wat betreft het direct af luisteren van advocaten. Bij het indirect af luisteren van advocaten, bijvoorbeeld via hun cliënten, heeft de Commissie geoordeeld dat de AIVD in dertien gevallen niet voldeed aan de vereiste verzwaarde proportionaliteitstoets. De uitwerking van deze gesprekken vond zij dan ook onrechtmatig. De minister van BZK heeft in reactie op het rapport aangegeven de onrechtmatig bevonden operaties te beëindigen cq. de opbrengst daarvan te vernietigen.

Nr. 47 | Inzet af luisterbevoegdheid door de MIVD

Gepubliceerd op: 23 maart 2016

In vergelijking met de AIVD wordt de af luisterbevoegdheid door de MIVD op bescheiden schaal toegepast. Desalniettemin vindt de CTIVD het van belang ook de praktijk bij de MIVD te toetsen.

Het algemeen beeld op basis van de onderzochte operaties over de periode van juni 2013 - juni 2015 is, dat de MIVD in de meerderheid van de operaties de af luisterbevoegdheid op een rechtmatige en zorgvuldige wijze inzet. Er is in één operatie een onrechtmatigheid geconstateerd, waarbij de aanvraag voor

de af luisterbevoegdheid te naam werd gesteld op de verkeerde personen. In enkele operaties leidden gebrekkige motiveringen van de inzet van de af luisterbevoegdheid tot onzorgvuldigheden. De minister van Defensie heeft toegezegd de gebrekkige motiveringen aan te passen.

In het rapport besteedt de Commissie bijzondere aandacht aan de inzet van de bevoegdheid op verschoningsgerechtigden. Voorbeelden van verschoningsgerechtigden zijn artsen, geestelijken, advocaten en journalisten (voor zover het bescherming van hun bronnen betreft). De Commissie heeft geen onrechtmatigheden en onzorgvuldigheden vastgesteld voor wat betreft de directe (rechtstreekse) toepassing. In een zeer beperkt aantal gevallen zijn gesprekken met verschoningsgerechtigden indirect afgeluisterd, bijvoorbeeld via de cliënt van een advocaat. De MIVD heeft deze gesprekken niet uitgewerkt of inlichtingenmatig gebruikt.

Nr. 48 | Invulling criteria voor samenwerking met buitenlandse diensten door de AIVD en MIVD

Gepubliceerd op: 30 juni 2016

In april 2014 vond in de Tweede Kamer een debat plaats over af luisterpraktijken van de NSA en de rol van Nederland daarin. Tijdens dit debat werd de motie (nr. 89) van de Tweede Kamerleden Schouw (D66) en Segers (CU) aangenomen. In de motie wordt de regering verzocht meer inzicht te geven in de afwegingen van de AIVD en de MIVD bij de samenwerking met buitenlandse diensten. De Kamer verzocht de CTIVD toe te zien op de uitvoering van de motie.

De CTIVD heeft in dit rapport dan ook onderzocht hoe de AIVD en de MIVD invulling geven aan de criteria voor samenwerking met buitenlandse diensten. Deze samenwerkingscriteria moeten worden toegepast bij onder meer de beslissing tot uitwisseling van gegevens met die diensten.

Het is primair aan de AIVD en de MIVD te beoordelen of een buitenlandse inlichtingen- en/of veiligheidsdienst in het algemeen in aanmerking komt voor samenwerking en zo ja wat de aard en de intensiteit daarvan kan zijn. De afwegingen daarbij worden door de diensten aan de hand van een toetsing aan samenwerkingscriteria vastgelegd in een wegingsnotitie. De wegingsnotitie moet inzicht geven in waar de grenzen liggen van het vertrouwen dat in de buitenlandse dienst gesteld kan worden. Het heeft de vorm van een risicoanalyse. Daarbij worden onder meer het respect voor de mensenrechten en de democratische inbedding van buitenlandse diensten meegewogen. In de concrete gevallen van samenwerking, bijvoorbeeld de uitwisseling van een gegevensbestand, moet altijd een dubbele afweging plaatsvinden, namelijk:

- (1) Past het uitwisselen van gegevens binnen de grenzen van de samenwerking zoals die zijn neergelegd in de wegingsnotitie?
- (2) Voldoet daarbinnen de concrete gegevensverstrekking zelf aan de vereisten van noodzakelijkheid, proportionaliteit en subsidiariteit?

De wegingsnotitie vormt op deze wijze een belangrijke waarborg voor de bescherming van grondrechten en vrijheden.

De belangrijkste conclusie van het onderzoek van de CTIVD is dat er bij de diensten nog een grote hoeveelheid werk ligt om wegingsnotities van een voldoende kwaliteit op te stellen. De Commissie ziet dit rapport daarom als een tussenstand en kondigde aan in 2017 de voortgang opnieuw te onderzoeken. In reactie op het rapport hebben de betrokken ministers de zware inspanningsverplichting van de diensten op dit terrein beaamd. Tegelijkertijd is in het voorstel voor een nieuwe Wiv echter een overgangsbepaling opgenomen die de werking van het stelsel van waarborgen voor samenwerking met buitenlandse diensten, waaronder ook het opstellen van wegingsnotities, na invoering van de wet met twee jaar vertraagt. De CTIVD heeft hierover haar verbazing uitgesproken in haar zienswijze op het wetsvoorstel. De overgangsbepaling blijft echter vooralsnog gehandhaafd. Dit brengt de Commissie ertoe voorlopig af te zien van een vervolgonderzoek naar (de kwaliteit van) de wegingsnotities.

Nr. 49 | Uitwisseling van ongeëvalueerde gegevens door de AIVD en de MIVD

Gepubliceerd op: 30 juni 2016

In hetzelfde debat in de Tweede Kamer van april 2014 over afluisterpraktijken van de NSA en de rol van Nederland daarin werd motie nr. 96 van lid Schouw (D66) aangenomen. In de motie wordt de regering verzocht de AIVD en de MIVD enkel (meta)data met buitenlandse diensten te laten uitwisselen na vooraf gekregen toestemming van de betrokken minister. De ministers van BZK en Defensie zegden naar aanleiding van deze motie toe het uitwisselen van (meta)data met buitenlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten in

het vervolg afhankelijk te laten zijn van hun voorafgaande toestemming daarvoor. De Kamer verzocht de CTIVD toe te zien op de uitvoering van de motie.

De CTIVD plaatst het begrip (meta)data, zoals dat in de motie is gebruikt, onder het begrip ongeëvalueerde gegevens. Dat wil zeggen: gegevens die (nog) niet zijn beoordeeld op relevantie voor de taakuitvoering van de AIVD of de MIVD. Daarbij gaat het vaak om een grote hoeveelheid gegevens (ook wel 'bulk' genoemd). Het ministeriële toestemmingsregime dat is toegezegd heeft tot doel de gegevens beter te beschermen. Bij het verlenen van die toestemming moet rekening worden gehouden met (1) de mate van gerechtvaardigd vertrouwen dat bestaat in de buitenlandse dienst en (2) de beoordeling van de concrete uitwisseling van gegevens zelf. De mate van vertrouwen per dienst moet worden beoordeeld op basis van de samenwerkingscriteria. De minister toetst of de beoordeling neergelegd in de zogenoemde wegingsnotitie de juiste is.

Uit het onderzoek van de CTIVD blijkt dat noch de AIVD, noch de MIVD, in schriftelijk beleid hebben neergelegd wat moet worden begrepen onder ongeëvalueerde gegevens en onder welke omstandigheden, op welke wijze en op welk moment toestemming van de minister moet worden verkregen. In het rapport beveelt de Commissie aan schriftelijk beleid op te stellen, elke gegevensverstrekking vast te leggen en de ministeriële toestemming voor de verstrekking van gegevens aan een buitenlandse dienst te koppelen aan een concrete toestemmingsperiode, bijvoorbeeld een jaar. De ministers hebben in reactie op het rapport laten weten de aanvankelijke toestemming voor onbepaalde tijd terug te brengen naar een toestemming voor een periode van telkens maximaal 1 jaar.

Nr. 50 | Bijdragen van de MIVD aan targeting

Gepubliceerd op: 26 september 2016

De afgelopen jaren is in het parlement regelmatig gedebatteerd over het mogelijk gebruik van Nederlandse inlichtingen voor onrechtmatig geweldgebruik door andere staten. Er bleken vragen te leven over de rol en de activiteiten van de MIVD in dit kader. Dit was aanleiding voor de CTIVD onderzoek te doen naar mogelijke bijdragen van de MIVD aan targeting en de (on)rechtmatigheid daarvan.

Targeting is het proces dat kan leiden tot (dodelijk) geweldgebruik door strijdkrachten om een strategische doelstelling te bereiken in de context van een (militaire) operatie. De MIVD is zelf niet bevoegd geweld te gebruiken. Het rapport richt zich op het verstrekken van gegevens door de MIVD die kunnen helpen bij de besluitvorming om in een (militaire) operatie geweld te gebruiken. Dergelijke gegevensverstrekking wordt door de Commissie onrechtmatig geacht indien daarbij een onaanvaardbaar risico op een bijdrage aan onrechtmatig geweldgebruik wordt geaccepteerd. Uit het onderzoek blijkt dat het juridisch kader dat de MIVD hierbij hanteert nog onvoldoende rekening houdt met dit risico. De Commissie raadt dan ook aan het juridisch kader, in aanvulling op hetgeen zij heeft geschetst in de rapporten 48 en 49, verder toe te spitsen om het risico van onrechtmatig geweldgebruik te verkleinen en geeft daarvoor concrete suggesties. Ten slotte moet de MIVD alert zijn op aanwijzingen dat gegevens desondanks hebben bijgedragen aan targetingprocessen waarbij sprake is geweest van onrechtmatig geweldgebruik en moet daarover actief navraag doen (*feedbackloop*). Als dat het geval is, moet de uitkomst hiervan worden meegenomen in een heroverweging van de wegingsnotitie met betrekking tot de samenwerking met de buitenlandse dienst in kwestie.

Op basis van de onderzochte dossiers en gesprekken met medewerkers van de dienst heeft de CTIVD geconstateerd, dat er geen concrete aanwijzingen zijn dat de MIVD bij het verstrekken van gegevens een onaanvaardbaar risico op een bijdrage aan onrechtmatig geweldgebruik heeft geaccepteerd. De minister van de Defensie heeft aangegeven het bestaande juridische kader aan te passen overeenkomstig de aanbevelingen van de CTIVD en deze in de eerste helft van 2017 te implementeren.

3

“Het palet aan onderzoeken in 2016 was breed.”

Welke onderzoeken liepen in 2016 en wat staat er voor 2017 in de planning?

Lopende, nog niet afgeronde onderzoeken in 2016

Het palet aan onderzoeken van de CTIVD naar de rechtmatigheid van de activiteiten van de AIVD en de MIVD in 2016 was breed. Het gaat hierbij om onderzoeken waarvan de publicatie van het toezichtsrapport voor 2017 gepland is. Zo heeft zij wederom gewerkt aan een onderzoek naar de inzet van bijzondere bevoegdheden door de AIVD en de MIVD tegen advocaten en journalisten. Ook onderzocht zij de inzet van de hackbevoegdheid door beide diensten. Het onderzoek naar de gegevensuitwisseling door de AIVD over (vermeende) jihadistische richtte zich in 2016 met name op de internationale uitwisseling van gegevens. Daarnaast heeft de Commissie in het kader van een onderzoek naar transparantie bij de verwerking van persoonsgegevens, de uitvoering van de notificatieplicht en de behandeling van inzageverzoeken van burgers door de beide diensten nader bekeken. Zij tracht met deze onderzoeken haar aandacht evenwichtig te verdelen over de AIVD en de MIVD en ook over de uiteenlopende activiteiten van deze diensten. De lopende onderzoeken worden hieronder kort beschreven.

Transparantie van persoonsgegevens (AIVD & MIVD)

Voor de AIVD en de MIVD is het in het kader van hun taken noodzakelijk persoonsgegevens te verzamelen en te verwerken. Dat doen zij onder meer door de inzet van bijzondere bevoegdheden. Maar kan een persoon over wie deze gegevens zijn verzameld en verwerkt ooit te weten komen dat gegevens over hem of haar door de AIVD en de MIVD zijn gebruikt? De Wiv 2002 voorziet in een aantal mogelijkheden hiervoor. Met het thema "transparantie van de verwerking van persoonsgegevens" heeft de CTIVD onderzocht hoe de beide diensten invulling geven aan deze mogelijkheden. Op 3 maart 2016 kondigde zij aan een onderzoek te doen naar de onderwerpen notificatie en inzage van persoonsgegevens bij de AIVD en de MIVD. Beide bepalingen beogen aan betrokken individuele burgers, waar dat mogelijk is, meer inzicht in de overwegend geheime werkzaamheden van de AIVD en de MIVD te bieden om hen zodoende (beter) in staat te stellen de aan hen toekomende grondrechten te effectueren.

Het eerste deel van het onderzoek ziet op de uitvoering van de notificatieplicht uit artikel 34 van de Wiv 2002. De notificatieplicht houdt in dat de AIVD en de MIVD vijf jaar na de beëindiging van het toepassen van een (bepaalde) bijzondere bevoegdheid moeten onderzoeken of de personen tegen wie deze bevoegdheid is ingezet hiervan op de hoogte kunnen worden gebracht. De wet voorziet ook in een aantal uitzonderingsgronden waardoor niet genotificeerd hoeft te worden, bijvoorbeeld

als iemand niet traceerbaar is of omdat de bescherming van bronnen of werkwijzen hieraan in de weg staat. De CTIVD heeft haar onderzoek eind 2016 afgerond en haar toezichtsrapport nr. 51 gepubliceerd in februari 2017.

Het tweede deel van het onderzoek ziet op de behandeling van verzoeken tot kennisneming van persoonsgegevens (inzage), in de zin van de artikelen 47 en 50 van de Wiv 2002. De CTIVD is eind 2016 met dit onderzoek begonnen. Zij zal dit afsluiten met een toezichtsrapport dat in de zomer van 2017 zal worden gepubliceerd.

Onderzoek inzet van bijzondere bevoegdheden door de AIVD en de MIVD tegen advocaten en journalisten

Het recht op vertrouwelijke communicatie met verschoningsgerechtigden zoals advocaten en journalisten is een belangrijk recht. Eenieder moet zich immers in beginsel vrijelijk tot zulke personen kunnen wenden. Het verschoningsrecht van journalisten ziet daarbij primair op de bescherming van hun journalistieke bronnen. De CTIVD heeft in eerdere onderzoeken, klachten en jaarverslagen aandacht besteed aan de wijze waarop de AIVD en de MIVD met dit recht omgaan als zij bijzondere bevoegdheden inzetten. In 2015 heeft ook de rechter over dit onderwerp uitspraken gedaan. Als gevolg hiervan is door het kabinet door middel van een tijdelijke regeling een onafhankelijke toetsingscommissie ingesteld, die vooraf bindend advies uitbrengt over de inzet van bijzondere bevoegdheden jegens advocaten en journalisten. Deze regeling is bedoeld als overbrugging, in afwachting van de nieuwe wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Het was in het licht van deze ontwikkelingen dat de CTIVD op 4 mei 2016 aankondigde een onderzoek te doen naar de inzet van bijzondere bevoegdheden jegens advocaten (zowel direct als indirect) en de inzet van bijzondere bevoegdheden jegens journalisten indien deze inzet gericht is op het achterhalen van journalistieke bronnen. Het onderzoek, dat de periode oktober 2015 – maart 2016 omvat, bleek complexer dan verwacht en werd pas begin 2017 afgerond. Toezichtsrapport nr. 52 is in maart 2017 gepubliceerd.

Onderzoek inzet hackbevoegdheid AIVD en MIVD

De AIVD en de MIVD beschikken over de bevoegdheid binnen te dringen in geautomatiseerde werken (bijv. computers), ook wel de hackbevoegdheid genoemd. De CTIVD vindt het – in een wereld waarin steeds meer persoonlijke digitale informatie beschikbaar is die op allerlei verschillende manieren gehackt kan worden – van belang te bezien of de diensten hierbij een juiste balans hanteren tussen de nationale veiligheid en de privacy. Hiertoe heeft de CTIVD op 17 maart 2016 een onderzoek aangekondigd. In haar onderzoek betreft zij zowel de fysieke hacks (bijvoorbeeld van een laptop in handen van de diensten) als hacks op afstand (bijvoorbeeld via het internet). Het onderzoek is eind 2016 afgerond. De publicatie van het rapport is voorzien in april 2017.

Gegevensuitwisseling over (vermeende) jihadisten (AIVD)

Het onderzoek naar de gegevensuitwisseling van de AIVD over (vermeende) jihadisten is opgesplitst in een nationaal en een internationaal deel. In maart 2016 startte de CTIVD het internationale deel van het onderzoek. Al snel constateerde zij dat sprake is van een dynamisch werkveld waarbinnen de ontwikkelingen elkaar snel opvolgen, met name in multilateraal verband. Om die reden besloot de CTIVD zich eerst te richten op de multilaterale samenwerkingsverbanden waaraan de AIVD deelneemt. Het onderzoek brengt in kaart welke gegevensuitwisseling over (vermeende) jihadisten binnen welke samenwerkingsverbanden plaatsvindt en wat de juridische grondslag daarvoor is. Het onderzoek concentreert zich rondom de vraag of sprake is van voldoende waarborgen die ervoor zorgen dat het uitwisselen van persoonsgegevens door de AIVD voldoet aan de wettelijke eisen van onder meer noodzakelijkheid, behoorlijkheid en zorgvuldigheid. Ook toetst de CTIVD hoe aan die waarborgen in de praktijk invulling wordt gegeven. Dit deel van het onderzoek wordt in het voorjaar van 2017 afgerond. De publicatie van dit rapport is voorzien voor de tweede helft van 2017.

De tweede fase van het onderzoek gaat over gegevensuitwisseling in nationaal verband. Dit heeft onder meer betrekking op ambtsberichten die de AIVD verstrekt aan bijvoorbeeld het Openbaar Ministerie, de IND en burgemeesters. Deze tweede fase van het onderzoek is feitelijk in december 2016 aangevangen met een verkenning. Dit deel van het onderzoek zal vermoedelijk eind 2017 worden afgerond met een toezichtsrapport.

Jaarplanning 2017

In 2017 zal de CTIVD de hierboven genoemde lopende onderzoeken afronden met het publiceren van toezichtsrapporten.

De CTIVD heeft, met het oog op de omvang van de lopende activiteiten en de op handen zijnde wijziging van de wet en de parlementaire behandeling daarvan, besloten in 2017 terughoudend te zijn met het starten van nieuwe onderzoeken.

De nieuwe wet vereist de aanpassing van werkprocessen en ICT systemen bij beide diensten. De diensten zijn hiermee bezig, maar voor de implementatie is tijd nodig. Hoewel de CTIVD de vinger aan de pols houdt, vindt zij het te vroeg direct met een rechtmatigheidsoordeel over de naleving van de nieuwe wettelijke bepalingen te komen. De nieuwe wet heeft bovendien verstrekkende gevolgen voor de inrichting van het toezicht. De Commissie vindt het in dit stadium van belang er eerst voor te zorgen dat haar toezicht nauw zal aansluiten op de nieuwe ontwikkelingen. Om dit te kunnen doen, zal zij in 2017 de nadruk leggen op het voeren van een dialoog met de beide diensten over de technische en juridische gevolgen van de nieuwe wet. Hierbij kijkt zij in het bijzonder naar de inrichting van de vanuit de nieuwe wet voorgeschreven interceptie-, gegevensverwerkings-, en vernietigingsprocedures.

4

“De CTIVD wordt wel gezien
als de ‘ogen en oren’
van het parlement.”

Hoe effectief is het toezicht?

Extern doel van het toezicht: het informeren van parlement en publiek

Het geheime karakter van de werkzaamheden van de AIVD en de MIVD bemoeilijkt politieke controle en maatschappelijke discussie over deze diensten. Met de CTIVD is voorzien in een vorm van getrapte transparantie; via de toezichtsrapporten van de CTIVD ontstaat voor de buitenwereld inzicht in de rechtmatigheid van het opereren van de AIVD en de MIVD. De CTIVD is onafhankelijk in de keuze van de onderwerpen van haar onderzoeken en de uitvoering daarvan. Zij legt in haar rapporten het wettelijk kader uit en beschrijft de geconstateerde praktijk. Ze trekt conclusies en doet aanbevelingen teneinde een goede balans tussen nationale veiligheid en bescherming van de persoonlijke levenssfeer te bereiken. In zijn reactie op een toezichtsrapport geeft de betrokken minister aan in hoeverre hij gevolg geeft aan de geconstateerde onrechtmatigheden en aanbevelingen. Het toezichtsrapport wordt vervolgens met de reactie van de minister aan de beide Kamers van het parlement aangeboden. Het parlement kan hierover vervolgens met de verantwoordelijke minister het debat aangaan. Met haar rapporten draagt de CTIVD zo bij aan een beter geïnformeerd parlementair debat ten dienste van de democratische verantwoording. Zij wordt om die reden wel gezien als de “ogen en oren” van het parlement. Aangezien de toezichtsrapporten altijd op de website van de CTIVD worden gepubliceerd, kan ook het publiek zo zicht krijgen op de wijze waarop de beide diensten invulling geven aan hun taken en de mate waarin zij zich hierbij aan de wet houden.

Intern doel van het toezicht: het informeren van de onder toezicht gestelde

Het toezicht dient niet alleen een extern doel. Het draagt ook bij aan een beter beeld bij de AIVD en de MIVD zelf hoe zij de wet moeten toepassen, en daarmee aan een steeds rechtmatiger handelen van deze diensten. Dat begint ermee dat de CTIVD helderheid verschaft over de interpretatie van de geldende wet- en regelgeving. Hierbij is de vertaalslag naar de werkpraktijk van belang. Loopt deze in de pas, en zo nee, hoe kan dit worden rechtgetrokken? De Commissie richt zich hierbij zowel op de werkvloer als op de leiding van de diensten, waar de spanning tussen de bescherming van de nationale veiligheid en die van de grondrechten immers het meest voelbaar en concreet is. Het is hun verantwoordelijkheid, zo nodig, beleid en werkwijzen aan te passen, op een manier die tegemoet komt aan een professionele (operationele) praktijk binnen wettelijke kaders.

Effectiviteit in 2016

De CTIVD toetst geregeld of zij deze doelen in voldoende mate bereikt, oftewel: of zij effectief is in haar toezicht. In 2016 vielen een aantal zaken op.

1. Tegenspraak draagt bij aan de kwaliteit van onderzoeken en rapporten

De CTIVD heeft in 2014 een Kenniskring opgericht van externe experts. De Kenniskring heeft twee rollen. Ten eerste verkent zij samen met de CTIVD welke thema's nu en in de toekomst leven in de wetenschap en de samenleving en geeft zij commentaar op de ontwikkeling van de Commissie (denk aan de opbouw van een ICT expertunit). Ten tweede heeft de Kenniskring de rol van tegenlezer. In specifieke onderzoeken voorziet zij de CTIVD van een kritisch en ander (wetenschappelijk) tegengeluid. De beide rollen van de Kenniskring(leden) worden als zeer positief ervaren. Deze dragen bij aan de verhoging van de relevantie en de kwaliteit van de producten die de CTIVD aflevert, in zowel verdiepende als praktische zin, en daarmee aan de effectiviteit van het toezicht.

2. De ministers nemen aanbevelingen doorgaans over

In 2016 onderschreven de betrokken ministers in de grote meerderheid van de gevallen de conclusies uit de rapporten van de CTIVD. Zij zegden doorgaans toe de aanbevelingen over te nemen. In de gevallen waarin de ministers dit niet deden, gaven zij hiervoor een nadere onderbouwing, zodat voor het parlement inzichtelijk was op basis van welke afwegingen de ministers tot deze keuze kwamen.

De CTIVD signaleert dat de AIVD of de MIVD soms reeds tijdens een (rechtmatigheids) onderzoek een aanvang nemen met het aanpassen van beleid en werkwijzen. In 2016 was dit bijvoorbeeld het geval bij rapport 50 over de bijdrage van de MIVD aan targetting en bij rapport 51 over de uitvoering van de notificatieplicht.

Beide ontwikkelingen duidt de CTIVD als positief voor de effectiviteit van haar toezicht.

3. De Tweede Kamer betreft de rapporten van de CTIVD bij haar parlementaire controle

Als de CTIVD een rapport publiceert, vraagt de betrokken Vaste Kamercommissie van de Tweede Kamer (de Commissie Binnenlandse Zaken of de Commissie Defensie respectievelijk de Commissie Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten) haar doorgaans een mondelinge toelichting op het rapport te geven in de vorm van een technische briefing, al dan niet achter gesloten deuren. Op deze wijze kan de CTIVD de vragen die het rapport oproept in het parlement direct beantwoorden. Deze technische briefings geven haar ook een goed beeld van de vragen die er bij het parlement leven.

De inhoud van het parlementaire debat met de betrokken ministers dat in 2016 na publicatie van een rapport tussen Kamer en ministers volgde, verschilde per rapport. In het ene geval volgde een uitgebreide vraag- en antwoordronde (rapport 50), in een ander geval was het debat relatief beperkt (rapporten 48 en 49).

De CTIVD leidt uit de reacties van Kamerleden af dat de inhoud van de toezichtsrapporten, tezamen met de gegeven mondelinge toelichting, voldoen aan de verwachtingen van het parlement.

4. Het belang van de dialoog met de werkvloer

Tijdens haar onderzoeken spreekt de CTIVD uitvoerig met de werkvloer van de betrokken dienst, zowel om zicht te krijgen op concrete gebeurtenissen en werkwijzen, als om voeling te krijgen met de belangen en uitdagingen die spelen. De CTIVD vindt het belangrijk dat zij tijdens haar onderzoeken oog heeft voor de operationele werkelijkheid en weet wat er bij de AIVD en de MIVD leeft. Op die manier probeert zij een goed evenwicht te vinden tussen enerzijds haar juridische observaties en anderzijds de haalbaarheid van haar aanbevelingen.

Na afloop van een rapport bleef het in het verleden vaak stil. Dit terwijl het vanuit het oogpunt van de interne effectiviteit van het toezicht van belang is te bezien hoe een rapport in de organisatie uiteindelijk “landt”. Eind 2016 is de CTIVD daarom begonnen werkvloergesprekken te voeren. Twee maanden na de publicatie van een toezichtsrapport gaat de CTIVD in gesprek met de betrokkenen medewerkers bij de diensten. Aan betrokkenen wordt gevraagd hoe het toezichtsrapport is ontvangen respectievelijk of de aanbevelingen duidelijk en praktisch werkbaar zijn. Zo kwam in 2016 uit een gesprek naar voren dat een door de CTIVD voorgesteld kader behulpzaam en bovendien goed in te passen was in de operationele praktijk. In een gesprek over een ander rapport bleek juist dat onduidelijkheid was blijven bestaan over hoe een aanbeveling precies geïnterpreteerd moest worden. De Commissie geeft dan een nadere toelichting. Vanuit het oogpunt van effectiviteit van het toezicht vindt de CTIVD deze dialoog met de werkvloer een goede ontwikkeling.

5. De implementatie van aanbevelingen

Als de CTIVD een onderzoek heeft afgerond, is het aan de leiding van de betrokken diensten en de minister om de overgenomen aanbevelingen te implementeren.

Als daar aanleiding toe is, verricht de CTIVD een vervolgonderzoek. Die aanleiding kan bijvoorbeeld gelegen zijn in het belang van de thematiek of het gewicht van de aanbevelingen. Zo heeft de CTIVD in 2016 voor de derde keer de uitvoering van de notificatieplicht door de AIVD onderzocht (rapport nr. 51) en keek zij ook opnieuw naar de inzet van de af luisterbevoegdheid door de AIVD (rapport nr. 46).

De Commissie controleert vooralsnog niet stelselmatig de naleving van al haar aanbevelingen uit het verleden. Zij bezint zich wel op een structurelere invulling hiervan ten einde de effectiviteit van haar toezicht te bevorderen.

“De betrokken minister heeft bij alle klachten het advies van de CTIVD overgenomen.”

Welke klachten heeft de CTIVD in 2016 behandeld?

Als iemand een klacht heeft over gedragingen van de AIVD of de MIVD, kan hij of zij op basis van de Wiv 2002 en in lijn met de Algemene wet bestuursrecht (Awb) deze klacht indienen bij de minister van BZK of Defensie. De minister beslist over de ontvankelijkheid. Als de minister de klacht inhoudelijk in behandeling neemt, stelt hij in samenspraak met de klager de klachtformulering op. Vervolgens schakelt hij voor de inhoudelijke behandeling van de klacht de CTIVD in als onafhankelijke klachtadviescommissie. De CTIVD hoort klager(s) en verricht dossieronderzoek en/of hoort medewerkers van de betrokken dienst. De CTIVD beoordeelt of de gedragingen van de AIVD of de MIVD waarop de klacht ziet, behoorlijk zijn. Dit doet zij aan de hand van de behoorlijkheidsnormen voor overheidsoptreden die ook door de Nationale ombudsman wordt gebruikt. Op grond van haar onderzoek brengt zij advies uit aan de minister over de gegrondheid van de klacht. De minister beslist uiteindelijk of de klacht gegrond of ongegrond is. De Wiv 2002 biedt de klager vervolgens de mogelijkheid een klacht in te dienen bij de Nationale Ombudsman.

Hierna leest u hoeveel klachten de CTIVD in 2016 heeft behandeld. Vervolgens worden de verschillende klachten thematisch beschreven.

Aantallen behandelde klachten

In het jaar 2016 behandelde de CTIVD dertien klachten: elf over de AIVD en twee over de MIVD. Zij bracht hierover advies uit aan de betrokken minister. De betrokken minister heeft bij alle klachten het advies van de CTIVD overgenomen.

Bij het sluiten van het verslagjaar had de CTIVD daarnaast nog een klacht over de AIVD en een klacht over de AIVD en de MIVD gezamenlijk in behandeling. Zij constateert dat het aantal klachten de afgelopen jaren gemiddeld nagenoeg gelijk is gebleven. Wel zijn de klachten vaak feitelijk en juridisch complexer geworden.

Aantal klachten over AIVD	Aantal klachten over MIVD	Advies
1	1	Kennelijk ongegrond
7	-	Ongegrond
3	1	Deels gegrond, deels ongegrond
-	-	Gegrond

Beschrijving van de behandelde klachten

Hieronder volgt een korte thematische beschrijving van de klachten die de CTIVD dit verslagjaar heeft behandeld. De beschrijving is geanonimiseerd. De reden daarvoor is dat het de CTIVD in het kader van de privacy van klagers, niet vrijstaat over individuele klachten in de openbaarheid te publiceren. Het is aan de klager, of de minister in

overleg met klager, dit al dan niet te doen. De beschrijving van de klachten is gebaseerd op de informatie die de betrokken ministers aan de klagers hebben vrijgegeven.¹

Inzet bijzondere bevoegdheden

De Wiv 2002 bepaalt dat de AIVD en de MIVD ten behoeve van hun taakuitvoering bijzondere bevoegdheden mogen inzetten. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om het observeren, volgen, tappen van een telefoon of hacken van een computer. De inzet van deze bevoegdheden is met wettelijke waarborgen omgeven. Bij de CTIVD kan worden geklaagd over de inzet van bijzondere bevoegdheden. De Commissie onderzoekt in dat verband of bijzondere bevoegdheden tegen de klager zijn ingezet respectievelijk of deze inzet rechtmatig was. De uitkomsten van haar onderzoek maakt zij in een klachtadvies kenbaar aan de minister. Of bijzondere bevoegdheden jegens een klager zijn ingezet, zal doorgaans in de klachtprocedure niet worden bevestigd of ontkend. In incidentele gevallen deelt de minister bij de afdoening van de klacht aan de klager mede of hij onderwerp van onderzoek door de dienst is geweest.

In het jaar 2016 heeft de CTIVD zes klachten over de AIVD behandeld waarin werd geklaagd over de rechtmatigheid van de inzet van bijzondere bevoegdheden.

In twee klachten stelden de respectievelijke klagers dat jegens hen zonder rechtmatige grondslag bijzondere bevoegdheden waren ingezet. Het ging daarbij om het tappen van telefoon- en internetverkeer en/of het volgen en observeren van klagers. De CTIVD constateerde dat beide klagers onderwerp van onderzoek door de dienst waren geweest. In haar onderzoek ten aanzien van de ene klacht stuitte de CTIVD niet op onrechtmatigheden, maar wel op onzorgvuldigheden. Deze onzorgvuldigheden waren echter niet zodanig dat er sprake was van onbehoorlijk handelen jegens de klager. Zij adviseerde de klacht ongegrond te verklaren.

In de andere klacht constateerde de CTIVD dat een deel van het operationeel onderzoek niet juist was verlopen. Er waren onvoldoende zwaarwegende redenen voor dat deel van het onderzoek, zodat niet was voldaan aan het vereiste van proportionaliteit. De CTIVD oordeelde dat de AIVD in zoverre onbehoorlijk jegens klager had gehandeld. Daarnaast stuitte zij op onzorgvuldigheden die niet zodanig waren dat zij als onbehoorlijk handelen werden aangemerkt. De CTIVD adviseerde deze klacht gedeeltelijk gegrond en voor het overige ongegrond te verklaren.²

In de derde klacht werd aangevoerd dat de AIVD, dan wel medewerkers van de politie die ten behoeve van de AIVD werkzaamheden verrichten, onrechtmatig jegens klager hadden gehandeld.³ Dit handelen bestond in ieder geval uit het volgen en observeren van klager. De CTIVD trof in haar onderzoek geen aanwijzingen aan dat de AIVD, dan wel medewerkers van de politie die ten behoeve van de AIVD werkzaamheden verrichten, onbehoorlijk jegens klager hadden gehandeld. Zij adviseerde de klacht ongegrond te verklaren.

---

¹ Dit anonimiseren heeft tot gevolg dat wordt gesproken over de *klager* (mannelijk) en dat hieronder ook eventuele vrouwelijke klagsters worden begrepen.

² Deze klacht is in bovenstaande tabel ingedeeld onder "ongegrond".

³ Artikel 60 Wiv 2002 bepaalt dat politieambtenaren werkzaamheden kunnen verrichten ten behoeve van de AIVD. Deze werkzaamheden worden verricht onder verantwoordelijkheid van de minister van BZK. Voor zover deze ambtenaren op grond van artikel 60 Wiv 2002 werkzaamheden verrichten, kan daarover bij de minister van BZK worden geklaagd.

Voorts adviseerde de CTIVD om de klacht door te zenden naar de politiechefs van de betreffende eenheden voor zover het ging over handelen van de politie buiten de activiteiten voor de AIVD.

De vierde klacht over de AIVD ging over het afluisteren van klager in zijn woning en het op onheuse wijze bejegenen van klager. De CTIVD oordeelde dat uit haar onderzoek niet was gebleken dat de AIVD onbehoorlijk jegens klager had gehandeld. Zij adviseerde de klacht ongegrond te verklaren.

In de vijfde klacht stelde de klager onder meer dat de AIVD de post, correspondentie, telefoongesprekken en e-mails tussen hem en zijn advocaat opende en las dan wel afluisterde of aftapte. De CTIVD concludeerde dat uit haar onderzoek niet was gebleken dat de AIVD onbehoorlijk ten opzichte van klager had gehandeld. Zij adviseerde de klacht in zoverre ongegrond te verklaren. De overige klachtonderdelen zagen op gedragingen die in redelijkheid niet aan de dienst konden worden toegeschreven, zoals het beïnvloeden van de warmwaterkraan in het huis van klager en het bijhouden met apparatuur wanneer klager sliep en douchte. Die klachtonderdelen beoordeelde de CTIVD als kennelijk ongegrond.

De zesde klacht betrof een klacht van twee advocaten. Zij stelden dat de AIVD telefoongesprekken dan wel internetverkeer tussen hen en één van hun cliënten indirect had getapt, afgeluisterd of opgenomen en/of dat de dienst vervolgens communicatie die onder het verschoningsrecht viel had uitgewerkt. Onder indirect tappen verstaat de CTIVD: het via een tap op een cliënt afluisteren van communicatie van deze cliënt met zijn advocaat.⁴ Op grond van haar onderzoek oordeelde de CTIVD dat haar niet was gebleken dat de dienst onbehoorlijk jegens klagers had gehandeld. Zij adviseerde de klacht ongegrond te verklaren.

Vergaren van informatie

In één klacht stelde de klager dat de AIVD op onrechtmatige wijze informatie over hem had vergaard. De CTIVD stelde vast dat er sprake was geweest van een onderzoek door de AIVD in het kader van zijn wettelijke taakuitvoering. De CTIVD kwam tot het oordeel dat gedurende een bepaalde periode geen onderzoek had mogen worden verricht zodat dit deel van het onderzoek onbehoorlijk was. Zij adviseerde de klacht in zoverre gegrond en voor het overige ongegrond te verklaren.

Verstrekken van informatie over personen

De onderzoeken die de AIVD en de MIVD verrichten hebben in de kern tot doel externe organisaties in het belang van de nationale veiligheid te informeren. In de eerste plaats ziet dit op Nederlandse instanties die bevoegd zijn op grond van de verstrekte informatie maatregelen te treffen, zoals verantwoordelijke (lokale) bestuurders of het Openbaar Ministerie. De Wiv 2002 stelt nadere eisen aan de verstrekking van informatie, met name waar het gaat om de verstrekking van persoonsgegevens. Het verstrekken van informatie over personen aan externe organisaties gebeurt in de regel met ambtsberichten.

---

⁴ Zie het Jaarverslag 2015 van de CTIVD, paragraaf 4.4.

In het jaar 2016 heeft de CTIVD twee klachten behandeld over het door de AIVD verstrekken van een ambtsbericht aan nationale instanties.

De eerste klacht zag op een ambtsbericht dat de AIVD had uitgebracht aan de Raad voor de Kinderbescherming (hierna: de Raad). De klacht richtte zich tegen het uitbrengen van het ambtsbericht en de wijze waarop het ambtsbericht was geformuleerd. De CTIVD oordeelde dat het de AIVD op grond van artikel 36 Wiv 2002 is toegestaan ambtsberichten uit te brengen aan de Raad en dat de informatieverstrekking in dit geval noodzakelijk was in het belang van de nationale veiligheid. Ook oordeelde de CTIVD dat de dienst bij het uitbrengen van het ambtsbericht een belangenafweging had gemaakt, waarin voldoende gewicht was toegekend aan de mogelijke gevolgen van het ambtsbericht voor betrokkenen en dat deze belangenafweging door de dienst voldoende zorgvuldig was geweest. De CTIVD stelde vast dat zij geen aanwijzingen had dat de dienst door middel van het ambtsbericht bewust wettelijke waarborgen had willen omzeilen. Wat betreft de inhoud van het ambtsbericht stelde de CTIVD vast dat het ambtsbericht werd gestaafd door de achterliggende informatie en dat deze informatie terecht als betrouwbaar werd aangemerkt door de AIVD. De CTIVD oordeelde dat er geen sprake was van verwijtbaar suggestieve of selectieve informatieverstrekking. De CTIVD stelde ten slotte vast dat het ambtsbericht inderdaad een inmenging in het familieleven van de klager inhield, maar dat hiervoor voldoende rechtvaardiging bestond. Zij adviseerde alle klachtonderdelen ongegrond te verklaren.

De tweede klacht ging over een ambtsbericht dat de AIVD had uitgebracht aan een gemeente. De klacht richtte zich onder meer tegen het uitbrengen van het ambtsbericht. De CTIVD oordeelde hierover dat het ambtsbericht aan de gemeente een wettelijke grondslag had in artikel 36 Wiv 2002, dat het ambtsbericht werd gestaafd door de achterliggende informatie en dat voldaan was aan de vereisten van proportionaliteit en noodzakelijkheid. De klacht hield ook in dat de AIVD buiten het ambtsbericht mondeling informatie over klager aan de gemeente had verstrekt. De CTIVD stelde vast dat de AIVD inderdaad mondeling informatie had verstrekt aan de gemeente. Dit was naar het oordeel van de CTIVD niet onbehoorlijk, omdat de mondelinge informatie geen nieuwe feiten bevatte, geen andere duiding gaf aan de inhoud van het ambtsbericht en niet van doorslaggevende betekenis was geweest voor de gemeente om te handelen. Door de klager werd ook aangevoerd dat de AIVD erop had moeten toezien dat de informatie niet met derden zou worden gedeeld, of dat de dienst de gegevens had moeten verstrekken onder de voorwaarde dat deze niet aan anderen mochten worden verstrekt. De CTIVD stelde vast dat de AIVD het ambtsbericht niet onder de door klager bedoelde voorwaarde had verstrekt. Dit had naar het oordeel van de CTIVD ook niet gehoeven, omdat het juist de bedoeling is van een ambtsbericht dat de inhoud gebruikt mag worden. De CTIVD kwam bij elk van de klachtonderdelen tot de conclusie dat zij ongegrond waren. Deze klacht betrof ook de inzet van bijzondere bevoegdheden door de AIVD jegens klager zonder voorafgaande rechterlijke toetsing. De CTIVD stelde vast dat deze kwestie buiten haar bevoegdheid valt, omdat het niet gaat over een handeling van de AIVD, maar over de algemene vraag of de Wiv 2002 aan het EHRM voldoet. De CTIVD adviseerde de minister de klacht op dit onderdeel alsnog niet-ontvankelijk te verklaren.⁵

---

⁵ Deze klacht is in bovenstaande tabel ingedeeld onder "ongegrond".

Veiligheidsonderzoeken

Zowel binnen de overheid als binnen het bedrijfsleven zijn zogenaamde vertrouwensfuncties aangewezen. Een vertrouwensfunctie is een functie waarbij het mogelijk is misbruik te maken van kennis of bevoegdheden waardoor de nationale veiligheid geschaad kan worden, bijvoorbeeld door staatsgeheimen te lekken of toegang te verschaffen tot mogelijke doelwitten voor een aanslag. Om een vertrouwensfunctie te kunnen vervullen is een verklaring van geen bezwaar (VGB) nodig. Voorafgaand aan de afgifte van een VGB, vindt een veiligheidsonderzoek plaats door de AIVD of de MIVD. Indien een VGB wordt geweigerd kan de betrokkene daartegen in bezwaar en vervolgens bij de rechter in beroep gaan.

De CTIVD heeft in het jaar 2016 één klacht over de MIVD behandeld waarin werd geklaagd over de gang van zaken bij een veiligheidsonderzoek en één klacht over de AIVD waarin werd geklaagd over het handelen van de dienst in het kader van de bezwaar- en/of beroepsprocedure.

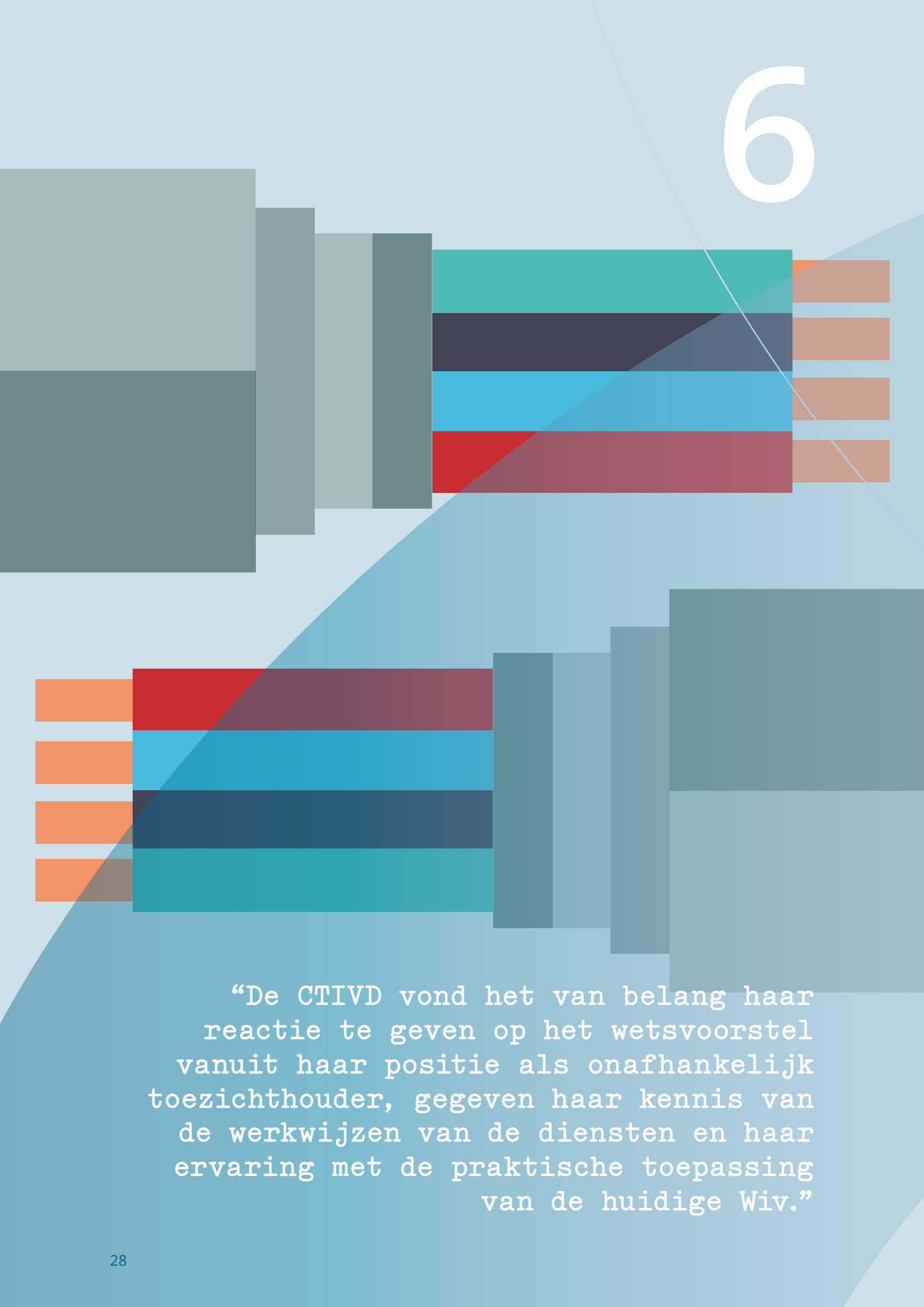
In de klacht over de MIVD werd ten eerste geklaagd over de manier waarop het veiligheidsonderzoek had plaatsgevonden en ten tweede over het uitblijven van een besluit over twee VGB's. De Commissie kwam tot het oordeel dat de MIVD bij de uitvoering van het veiligheidsonderzoek meer onderzoek had moeten verrichten naar de feitelijke gedragingen van klager. Door dit na te laten, had de MIVD onbehoorlijk jegens klager gehandeld. De Commissie oordeelde dat het ministerie niet onbehoorlijk jegens klager had gehandeld door geen besluit te nemen ten aanzien van de bewuste VGB's, omdat klager inmiddels gebruik had gemaakt van een regeling om uit dienst te treden. De CTIVD adviseerde het eerste klachtonderdeel gegrond te verklaren en het tweede klachtonderdeel ongegrond.

De klacht over de AIVD betrof een situatie waarin de AIVD twee eerder aan klager afgegeven VGB's typeerde als ambtelijke misslagen en de derde VGB introk. De klager stelde dat de AIVD in bezwaar- en/of rechterlijke beroepsprocedures die hierop volgden bewust andere (verhullende) verklaringen voor kwalificaties en besluiten had gegeven dan de werkelijke. De CTIVD oordeelde dat de AIVD één van de VGB's tegenover de in bezwaar en/of beroep tot oordelen geroepen instanties niet had mogen aanmerken als ambtelijke misslag, omdat het toekennen van de VGB in lijn was met het beleid van de AIVD in die periode. De Commissie beoordeelde het optreden van de AIVD als onprofessioneel handelen. Wat betreft de andere VGB's oordeelde de CTIVD dat de AIVD niet onbehoorlijk jegens klager had gehandeld. Zij adviseerde de klacht deels gegrond, deels ongegrond te verklaren.

Kennelijk ongegrond

Bij één klacht over de MIVD en één klacht over de AIVD heeft de CTIVD de betrokken ministers geadviseerd deze in hun geheel kennelijk ongegrond te verklaren. Dat oordeel wordt gegeven als uit het klaagschrift meteen duidelijk is dat in redelijkheid geen twijfel mogelijk is over het oordeel dat de klacht ongegrond is.

6

“De CTIVD vond het van belang haar reactie te geven op het wetsvoorstel vanuit haar positie als onafhankelijk toezichthouder, gegeven haar kennis van de werkwijzen van de diensten en haar ervaring met de praktische toepassing van de huidige Wiv.”

Wat zijn de ontwikkelingen rondom de nieuwe Wiv?

Bij de internetconsultatie in de zomer van 2015 ontving het concept-voorstel voor een nieuwe Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten een omvangrijke hoeveelheid reacties. Het kabinet werkte in de maanden die volgden aan een aangepast voorstel. In april 2016 legde het kabinet dit ter advies voor aan de Raad van State. In dit voorstel werd ter versterking van de waarborgfunctie een nieuwe toetsingscommissie geïntroduceerd die vooraf bindend de inzet van bepaalde bijzondere bevoegdheden moest gaan toetsen. De inzet van de ongerichte interceptiebevoegdheid in de ether en op de kabel (nieuw) kreeg de nieuwe naam "onderzoeksopdrachtgericht onderzoek van communicatie" mee. De Raad van State toonde zich in zijn kritische advies (september 2016) weliswaar een voorstander van de uitbreiding van de bevoegdheden van de diensten, maar niet van de nieuwe toetsingscommissie. Het kabinet hield desondanks vast aan de toetsingscommissie, en paste het wetsvoorstel slechts op een beperkt aantal onderdelen aan. Eind oktober 2016 bood het kabinet het wetsvoorstel aan de Tweede Kamer aan.

In september 2015 heeft ook de CTIVD op het concept-wetsvoorstel gereageerd. De betrokken ministers hadden haar gevraagd dat te doen. De CTIVD vond het van belang dit te doen vanuit haar positie als onafhankelijk toezichthouder, gegeven haar kennis van de werkwijzen van de diensten en haar ervaring met de praktische toepassing van de huidige Wiv. In november 2016, dus op het moment dat de Tweede Kamer het wetsvoorstel zelf in beraad had, leek haar de tijd rijp dit opnieuw te doen. In de tussentijd had de Commissie de ontwikkelingen op de voet gevolgd. Zij heeft hierbij ook veelvuldig contact gehad met andere betrokken publieke instanties en het maatschappelijk middenveld. Haar inzicht in de in het wetsvoorstel beschreven inrichting van de nieuwe bevoegdheden was in die periode gegroeid, mede ook vanwege de versterking van haar eigen kennis van onder meer de toepassingen van de informatietechnologie binnen de diensten (zie hierover meer in hoofdstuk 8).

In haar Zienswijze (november 2016) stelde de CTIVD dat het beeld dat zij heeft van de operationele praktijk de noodzaak van de uitbreiding en modernisering van de bevoegdheden van de AIVD en de MIVD bevestigt. Waar het wetsvoorstel echter voorziet in bevoegdheden uit de 21e eeuw, handhaaft het waarborgen uit de 20e eeuw. De Commissie miste in het wetsvoorstel een goede balans tussen de bescherming van de nationale veiligheid en essentiële wettelijke waarborgen voor de bescherming van grondrechten.

Waarom vond de CTIVD het eind 2016 in de Tweede Kamer behandelde wetsvoorstel Wiv 20.. niet in balans?

- In het wetsvoorstel ligt de nadruk op klassieke waarborgen van toestemmingsverlening en toetsing voorafgaand aan de inzet van bevoegdheden, terwijl de technologische ontwikkelingen vooral vragen om een versterking van waarborgen in het gegevensverwerkingsproces waar de (privacy)inbreuk daadwerkelijk plaatsvindt.
- Om in de toekomst effectief toezicht te kunnen uitoefenen op dit gegevensverwerkingsproces, bijvoorbeeld bij de geautomatiseerde analyse, selectie en vernietiging van de verzamelde gegevens, is een duidelijk wettelijk kader nodig. De CTIVD benadrukte in dat verband het belang van een zo gericht mogelijke inzet van bevoegdheden en een plicht tot voortdurende verantwoorde databeperking tijdens het verwerkingsproces.
- Het wetsvoorstel creëert een complex en gelaagd systeem van onafhankelijke toetsing vooraf door de nieuwe toetsingscommissie bijzondere bevoegdheden (TIB), en toezicht en klachtbehandeling achteraf door de CTIVD. Om het risico van interpretatieverschillen bij de toepassing van de nieuwe wet te beperken, pleitte de CTIVD voor een wettelijke bepaling ter bevordering van de rechtseenheid en daarmee van de rechtszekerheid.
- Het wetsvoorstel sluit bovendien toezicht achteraf op de inzet van bevoegdheden uit als daar vooraf al toestemming voor is gegeven door de TIB. De CTIVD waarschuwde ervoor dat dit in de praktijk kan zorgen voor een toezichtshiaat.
- Ook liet het wetsvoorstel teveel ruimte voor de inzet van de hackbevoegdheid tegen derden. De CTIVD pleitte voor een betere bescherming van deze derden.
- De toepassing van het stelsel van waarborgen bij de samenwerking met buitenlandse diensten wordt bij de inwerkingtreding van de wet met twee jaar uitgesteld. De CTIVD wees erop dat dit stelsel van groot belang is voor de rechtsbescherming. De waarborgen bestaan bovendien ook gedeels al in de huidige wet. Zij kon geen rechtvaardiging vinden voor deze overgangsbepaling en pleitte voor een directe invoering.

Tijdens een technische briefing bij de Tweede Kamer in december 2016 heeft de CTIVD haar Zienswijze uitgebreid kunnen toelichten.

De fracties van de Tweede Kamer stelden vervolgens in het Verslag een omvangrijke lijst vragen, waarna het kabinet in januari 2017 kwam met een Nota naar aanleiding van het verslag en een Nota van wijziging die het wetsvoorstel verder verduidelijkte en aanpaste. Het wetsvoorstel werd aangevuld met een zorgplicht voor de kwaliteit van gegevensverwerking die door de CTIVD was bepleit en een versterking van de waarborgen bij samenwerking met buitenlandse diensten. Ten behoeve van de plenaire behandeling van het wetsvoorstel in de Tweede Kamer, actualiseerde de CTIVD in februari 2017 haar Zienswijze met een Nader Standpunt.

STANDPUNT CTIVD

Wetsvoorstel Wiv 20... - vervolg op de Zienswijze
februari 2017

Inleiding

Op 17 januari 2017 publiceerde de regering m.b.t. het wetsontwerp Wiv 20... de Nota naar aanleiding van het verslag (verder: de Nota) en een daarbij gevoegde Nota van wijziging. In dit vervolg op haar Zienswijze beantwoordt de CTIVD de vraag in hoeverre bij deze stand in het wetgevingsproces wordt voorzien in adequate waarborgen voor de bescherming van grondrechten en in mogelijkheden effectief toezicht uit te oefenen. De CTIVD licht de belangrijkste onderwerpen uit. Voor een volledig overzicht en concrete tekstsuggesties verwijst zij naar haar Zienswijze.¹

Algemeen beeld

De Nota van wijziging brengt enkele belangrijke verbeteringen aan in het stelsel van waarborgen dat in de nieuwe wet wordt verankerd. Hiermee worden mogelijkheden voor effectief toezicht geboden. Zo is er een zorgplicht voor de kwaliteit van gegevensverwerking geïntroduceerd en zijn aanvullende waarborgen opgenomen bij de samenwerking met buitenlandse diensten. Dat neemt niet weg dat het wetsvoorstel op belangrijke onderdelen nog steeds geen heldere, toetsbare normen en beperkingen geeft voor de inzet van een aantal bevoegdheden. Zonder concrete kaders om aan te toetsen, is effectief toezicht op de activiteiten van de AIVD en de MIVD niet goed mogelijk. In de Nota wordt veel verwezen naar het toezicht door de CTIVD. Herhaaldelijk wordt aangegeven dat de CTIVD toegang heeft tot alle gegevens en er dus op kan toezien dat bevoegdheden door de AIVD en de MIVD op een rechtmatige manier worden ingezet. De kern van toezicht is echter te kunnen toetsen aan concrete wettelijke waarborgen. De toegang tot alle gegevens is een middel daartoe. Deze waarborgen moeten voldoende duidelijk zijn en in de wet verankerd, en zo bescherming bieden tegen ongeoorloofde inbreuken op grondrechten. Zonder concrete wettelijke waarborgen is het toezicht onvoldoende in staat te beoordelen of in de praktijk rechtmatig is gehandeld.

¹ Zienswijze van de CTIVD, beschikbaar op www.ctivd.nl.

Wat moet er nog gewijzigd worden in het wetsvoorstel?

De uitbreiding van bevoegdheden vraagt om concrete wettelijke waarborgen, waaronder:

- Een criterium dat de inzet van bevoegdheden zo gericht mogelijk/selectief plaatsvindt. p. 2
- Concrete wettelijke plichten die ervoor zorgen dat opslag, analyse en gebruik van de verzamelde gegevens zo doelgericht mogelijk plaatsvindt en dat duidelijkheid bestaat over vernietiging van gegevens (verantwoorde databeperking). p. 3
- Een concretisering van de zorgplicht voor de kwaliteit van geautomatiseerde gegevensverwerking in wettelijk verplicht gegevensbeschermingsbeleid, gegevensbeschermings-effectbeoordelingen en audits. p. 4

De uitbreiding van bevoegdheden vraagt om een effectief stelsel van toezicht, waaronder:

- Een wettelijke bepaling dat bij toetsing, toezicht en klachtbehandeling de rechtseenheid wordt bevorderd. p. 6
- Het voorkomen van een toezichtshiaat door te benadrukken dat het toezicht zich ook kan richten op de rechtmatigheid van de inzet van bevoegdheden waar de TIB toestemming voor heeft gegeven. p. 6
- Een betere bescherming van de communicatie van journalistieke bronnen. p. 7

Derden moeten beter worden beschermd tegen de inzet van de hackbevoegdheid door:

- Wettelijk vast te leggen dat derden alleen mogen worden gehackt als dit onvermijdelijk is. p. 8
- Wettelijk vast te leggen dat bijvangst over derden terstond moet worden vernietigd. p. 8

De rechtsbescherming bij internationale samenwerking moet worden versterkt door:

- Het volledige stelsel van waarborgen bij de samenwerking met buitenlandse diensten vanaf de dag van inwerkingtreding van de wet van toepassing te laten zijn en niet uit te stellen met een overgangsbepaling die de toepassing met twee jaar vertraagt. p. 9

Tijdens het plenaire debat kwamen de opvattingen van de CTIVD uitgebreid aan de orde. Na stemming over de amendementen en moties is het wetsvoorstel nog op een enkel punt aangepast. Op 14 februari 2017 nam de Tweede Kamer het voorstel aan, waarna het kabinet dit aan de Eerste Kamer aanbood.

Bij het afronden van dit jaarverslag ligt het wetsvoorstel voor behandeling in de Eerste Kamer. Eind maart 2017 sprak de CTIVD met de Eerste Kamer over het belang van het voorstel, de wettelijke versterking van waarborgen en handvatten voor effectief toezicht.

In de tussentijd bereidt de CTIVD zich ook voor op het toezicht dat zij zal gaan uitoefenen zodra de nieuwe wet is aangenomen en in werking treedt. Het gaat hierbij om toezicht op de toepassing van de nieuwe bevoegdheden van de diensten en op de wijze waarop door de diensten invulling wordt gegeven aan de zorgplicht voor de kwaliteit van gegevensverwerking. In 2016 is er bij de CTIVD mede in dit verband een start gemaakt met het opzetten van een ICT expertunit. Deze unit neemt het voortouw bij het ontwikkelen van nieuwe vormen van toezicht. Dit gebeurt in samenspraak met de AIVD en de MIVD, met inachtneming van ieders rol en verantwoordelijkheid daarbij.

De CTIVD bereidt zich ook voor op de veranderingen die de nieuwe wet introduceert in de procedure voor de behandeling van klachten. De CTIVD wordt in het voorstel een zelfstandige, onafhankelijke, externe klachtinstantie. Zij zal oordelen over de ontvankelijkheid van de klacht, de klacht op haar merites onderzoeken, en tot een voor de ministers bindend oordeel over de rechtmatigheid en behoorlijkheid van het optreden van de AIVD of de MIVD komen. Daarnaast krijgt de CTIVD de taak meldingen van klokkenluiders over (vermoedens van) misstanden te behandelen. De CTIVD zal worden opgesplitst in een afdeling toezicht en een afdeling klachtbehandeling. De CTIVD zal in de startblokken staan zodra de wet in werking treedt.

7

“Het gezamenlijke project heeft de CTIVD tot dusverre waardevolle inzichten gegeven voor het eigen nationale onderzoek.”

Hoe werkt de CTIVD internationaal samen?

Vanuit de toezichtspraktijk ziet de CTIVD een sterke toename in de internationale samenwerking tussen inlichtingen- en veiligheidsdiensten en in de gegevensuitwisseling die in dat kader plaatsvindt. Daarom is het van belang dat ook toezichthouders meer en meer in internationaal verband met elkaar in overleg treden. In haar twee voorgaande jaarverslagen besteedde de CTIVD al aandacht aan dit vraagstuk en gaf zij aan te zullen verkennen waar meer samenwerking mogelijk is.

Ook in 2016 heeft de CTIVD zich ingezet de samenwerking tussen toezichthouders te versterken. Het in 2015 gestarte gemeenschappelijke project, waarin naast de CTIVD toezichthouders uit België, Denemarken, Noorwegen en Zwitserland participeren, heeft zich het afgelopen jaar verder ontwikkeld. Elk van de deelnemende toezichthouders verricht vanuit de eigen nationale context en binnen het eigen mandaat een onderzoek naar gegevensuitwisseling over (vermeende) jihadisten.

Het project is erop gericht onderzoeksmethoden te vergelijken, juridische vraagstukken te duiden en niet-staatsgeheime bevindingen naast elkaar te leggen. Daartoe hebben in 2016 drie bijeenkomsten plaatsgevonden, twee in Den Haag en één in Brussel, waaraan de CTIVD actief heeft bijgedragen.

Het gezamenlijke project heeft de CTIVD tot dusverre waardevolle inzichten gegeven voor het eigen nationale onderzoek. Enerzijds is sprake van gemeenschappelijke (juridische) vraagstukken waar meerdere toezichthouders tegenaan lopen. Het bespreken van deze vraagstukken leidt tot meer verdieping, kennisopbouw en wederzijds begrip. Anderzijds gaat elke toezichthouder vanuit het eigen wettelijk kader en de eigen nationale context te werk. Het vergelijken van deze verschillende benaderingen en onderzoeksmethoden leidt tot nieuwe inzichten en kritische reflectie op de eigen toezichtspraktijk.

Met het gezamenlijk project wordt beoogd de eerste voorzichtige stappen te zetten in het overbruggen van de grenzen van het nationaal toezicht, ook wel aangeduid als het accountability deficit. Door het naast elkaar leggen van bevindingen en conclusies komt men bovendien tot een completer beeld van de internationale samenwerking tussen inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Tegelijk maakt het inzichtelijker waar in dit verband de optelsom van ieders nationaal toezicht zijn beperkingen kent. De deelnemers aan het project streven ernaar in 2017 te komen tot een gezamenlijk openbaar rapport.

De CTIVD heeft in 2016 geparticipeerd in enkele internationale conferenties. Zij nam onder meer deel aan een conferentie van de *International Association of Intelligence Education (IAFIE)* in Breda en aan het door de VN-Speciale Rapporteur voor de Privacy geïnitieerde *International Intelligence Oversight Forum* in Boekarest. Tevens heeft de CTIVD in 2016 meerdere delegaties ontvangen vanuit Frankrijk.

8

“In het advies van
ABDTOPConsult stond
het belang van de
versterking van de
ICT-deskundigheid van
de CTIVD centraal.”

Hoe heeft de organisatie van de CTIVD zich ontwikkeld in 2016?

Samenstelling CTIVD en ondersteuning

Begin 2016 bestond de Commissie uit Harm Brouwer (voorzitter) en Aad Meijboom (lid). In maart 2016 trad Marylène Koelewijn aan als lid. Hilde Bos-Ollermann is de secretaris van de CTIVD. Het bureau van de CTIVD bestond begin 2016 uit zeven juridisch onderzoekers en twee (deeltijd) secretaresses. Eind 2016 is de onderzoeksstaf (zowel juridisch als ICT, zie hieronder) uitgebreid tot negen medewerkers.

Harm Brouwer
Voorzitter

Marylène Koelewijn
Lid

Aad Meijboom
Lid

Hilde Bos-Ollermann
Secretaris

In oktober 2016 heeft de CTIVD één van haar medewerkers voor bepaalde tijd gedetacheerd als adviseur van de Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten van de Tweede Kamer. Het betreft een nieuwe functie ten behoeve van een deskundige en onafhankelijke ondersteuning van de betrokken fractievoorzitters. Gedurende deze detachering valt de betrokken medewerker volledig onder het gezag en de verantwoordelijkheid van de griffie van de Tweede Kamer.

Facilitaire ontwikkelingen

Het ministerie van Algemene Zaken is het beherend ministerie dat aan de CTIVD diensten levert op het terrein van financieel beheer, ICT en personeelszaken. De CTIVD ontvangt van het beherend ministerie de medewerking waarom zij verzoekt. Zij beslist zelf over de besteding van haar financiële middelen. Het budget van de CTIVD lag sinds haar oprichting in 2002 rond 1 miljoen euro per jaar. In 2014 bleek dit onvoldoende toereikend. In dat verband verhoogde het kabinet vanaf 2016 het budget met 0,5 miljoen euro. In 2016 beschikte de CTIVD dan ook over voldoende budget. Het kabinet heeft een volgende uitbreiding van het budget voorzien na de invoering van de nieuwe wet. De uitbreiding zal toereikend moeten zijn om nieuwe en aanvullende taken die de Wiv 20.. meebrengt voor de CTIVD naar behoren te kunnen vervullen.

Het jaar 2016 stond voor de organisatie van de CTIVD ook in het teken van een zoektocht naar nieuwe huisvesting, aangezien het contract voor de huidige huisvesting aan de Anna van Saksenlaan 50 in Den Haag afloopt. Begin 2017 bleek dat de beoogde nieuwe locatie om bouwtechnische en veiligheidsredenen helaas geen doorgang

kon vinden. Bij het afronden van dit jaarverslag wordt nog steeds gezocht naar een definitieve huisvestingslocatie. In een tijdelijke huisvesting is per mei 2017 voorzien.

Advies ABDTOPConsult

Medio 2016 vroeg de CTIVD aan ABDTOPConsult, in verband met de beoogde wijziging van haar taken in het wetsvoorstel, een advies te formuleren over de capaciteit en financiële middelen die daarbij passen. In het advies dat september 2016 verscheen, stond het belang van de versterking van de ICT-deskundigheid van de CTIVD centraal. ABDTOPConsult concludeerde dat de ontwikkelingen bij de AIVD en de MIVD en de voorgestelde uitbreiding van (interceptie)bevoegdheden vergen dat de CTIVD deze diensten niet alleen juridisch maar ook technisch op de voet kan volgen. Deze versterking diende op zo kort mogelijke termijn te worden ingezet en na de inwerkingtreding van de nieuwe wet verder te worden uitgebouwd. Ook op andere punten, waaronder de behandeling van klachten en meldingen van misstanden, is na inwerkingtreding van de nieuwe wet versterking aangewezen.

Opbouw ICT-expertunit

Naar aanleiding van dit advies heeft de CTIVD in september 2016 een ICT adviseur aangesteld om de informatietechnische expertunit op te zetten. Onder verantwoordelijkheid van Commissielid Meijboom is deze expertunit eind 2016 van start gegaan en heeft zich toegelegd op de uitvoering van wat is gaan heten "project Toezicht 3.0". De doelstelling van het project is onder meer het in kaart brengen van hoe de organisatie en werkwijzen van de CTIVD moeten zijn ingericht, opdat ook in de toekomst effectief toezicht mogelijk is. De nadruk ligt hierbij op de mogelijkheden (systeem)toezicht uit te oefenen op de geautomatiseerde verwerving, analyse, selectie en vernietiging van grote hoeveelheden gegevens. In 2017 hoopt de CTIVD langs deze lijnen haar expertise en effectiviteit op het terrein van o.a. de informatietechnologie aanzienlijk te versterken, onder meer door formatieve uitbreiding van de ICT-expertunit.

Tot slot

De CTIVD vindt het belangrijk dat haar toezicht een veelheid aan onderwerpen bestrijkt en inspeelt op de maatschappelijke actualiteit. Haar onderzoeken moeten gedegen zijn en tegelijkertijd streeft zij een hoge productie na. In dit licht oogst het in de buitenwereld geregeld verbazing dat haar bureau in omvang zo beperkt is.

De CTIVD prijst zich gelukkig met een klein team van bijzonder toegewijde en deskundige medewerkers. Zij doorgronden de complexe regelgeving en de praktijk van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten als geen ander. En zij spannen zich met volle overtuiging in om een goede belangenafweging tussen de nationale veiligheid en de privacy inzichtelijk te maken voor het publiek. De CTIVD is haar medewerkers dan ook bijzonder erkentelijk voor hun inzet in 2016.

---

⁶ ABDTOPConsult is een onafhankelijk klein team van ervaren topambtenaren dat inzetbaar is op adviesopdrachten binnen de (rijks)overheid, zie www.algemenebestuursdienst.nl.

